

Eemil Pennanen

Unescon Geopark-alueet ja niiden vaikutukset maankäyttöön

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Insinööri (AMK)

Maanmittaustekniikka

Insinöörityö

3.5.2024

Tiivistelmä

Tekijä:	Eemil Pennanen
Otsikko:	Unescon Geopark-alueet ja niiden vaikutukset maankäyttöön
Sivumäärä:	41 sivua
Aika:	3.5.2024
Tutkinto:	Insinööri (AMK)
Tutkinto-ohjelma:	Maanmittaustekniikka
Ohjaaja(t):	Lehtori Kaisa Kanerva

Tässä insinööriyössä esitellään Unescon Global Geoparks -hanketta sekä Suomessa sijaitsevat geoparkit. Työn tavoitteena oli selvittää geoparkien vaikutusta Suomen kuntien maankäyttöön. Geoparkit ovat yhtenäisiä maa-alueita, jotka ovat geologialtaan arvokkaita kansainvälisessä mittakaavassa. Ne koostuvat erityisistä geokohteista, jotka ovat geologisesti merkittäviä kohteita, sekä alueen luonto- ja kulttuurikohteista.

Geopark-hanke juontaa juurensa 1990-luvulle vastauksena haluun kehittää geosuojelua. Nykyään Unesco Global Geopark -kohteita on perustettu 48 maahan yhteensä 195 kappaletta, joista neljä sijaitsee Suomessa. Keväällä 2024 Suomi saa viidennen Geoparkin, kun Unesco virallistaa sen statuksen yhdessä muiden uusien geoparkien kanssa.

Geoparkien perustaminen lähtee aina paikallisten toimijoiden aloitteesta, jonka motivaationa on usein tuoda alueen arvokasta geologista perintöä tunnetuksi ja siten houkutella alueelle matkailijoita. Unesco on määritellyt tarkat kriteerit, jotka alueen on täytettävä saadakseen Global Geopark -statuksen. Kriteerit liittyvät alueen geologian lisäksi geoparkin hallintoon ja toimintaan. Tiukoista kriteereistä johtuen perustamishanke kestää tavallisesti useita vuosia.

Insinööriyössä todettiin, että geoparkien vaikutukset maankäyttöön ovat vähäiset. Koska Unesco Global Geopark ei ole lainsäädännöllinen nimitys, se ei rajoita maankäyttöä toisin kuin esimerkiksi luonnonsuojelualueet. Vaikutukset rajoittuvat lähinnä käytännön toteutuksiin, kuten retkeilyreittien perustamiseen.

Avainsanat: Geopark, Unesco, maankäyttö, geosuojelu

Abstract

Author: Eemil Pennanen
Title: Unesco Global Geoparks and Their Effects on Land Use
Number of Pages: 41 pages
Date: 3 May 2024

Degree: Bachelor of Engineering
Degree Programme: Land Surveying
Instructor: Kaisa Kanerva, Senior Lecturer

The aim of this thesis was to identify the effects of the UNESCO Global Geoparks programme on land use in Finland. The history, organization and land use around Geoparks were studied. The thesis relied on publicly available official documents and websites, as well as an e-mail survey to people working with and representing Finnish Geoparks.

When looking at the history of Geoparks, the thesis found that the first Geoparks in the world were established in the 1990s in order to develop geoprotection; they function as a means to teach about local geoheritage and to benefit the local area through tourism. At the beginning, UNESCO supported the Geoparks and, later, included them in the UNESCO programme.

The effect of Geoparks on Finnish land use was found to be minimal. The effects were mostly solutions such as establishing hiking routes. The UNESCO Global Geoparks do not have any legal implications. Therefore, UNESCO cannot govern the land use in a Geopark area. However, if the land use did not meet the UNESCO guidelines, the Geopark status can be removed.

The thesis resulted in a comprehensive presentation of information about Geoparks that otherwise needs to be looked for in multiple sources.

Keywords: Geopark, Unesco, land use, geoconservation

Sisällys

Lyhenteet

1	Johdanto	1
2	UNESCO Global Geoparks -hanke	2
2.1	Unescon tavoitteet ja hankkeet	2
2.2	Hankkeen tausta ja toimijat	3
3	Geoparkin perustaminen	11
4	Geopark -alueet Suomessa	16
4.1	Rokua UNESCO Global Geopark	17
4.2	Lauhanvuori-Hämeen kangas UNESCO Global Geopark	20
4.3	Saimaa UNESCO Global Geopark	23
4.4	Salpausselkä UNESCO Global Geopark	26
4.5	Kraatterijärvi Geopark -hanke	28
4.6	Muut- ja epäonnistuneet hankkeet	31
4.6.1	Golden Geopark of Lapland	31
4.6.2	Karelia Geopark	32
5	Geopark-alueiden vaikutukset maankäyttöön	33
6	Yhteenveto	35
	Lähteet	36

Lyhenteet

- APGN: *Asia-Pacific Geoparks Network*. Aasian ja Tyynenmeren alueen geopark-verkosto.
- AUGGN: *African Unesco Global Geoparks Network*. Afrikan geopark-verkosto.
- CGN: *Canadian Geoparks Network*. Kanadan geopark-verkosto.
- EGN: *European Geoparks Network*. Euroopan geopark-verkosto.
- GeoLAC: *Latino American and Caribbean Geoparks Network*. Latinalaisen Amerikan ja Karibian alueen geopark-verkosto.
- GGN: *Global Geoparks Networks*. Kansainvälinen geopark-verkosto.
- IGGP: *International Geoscience and Geoparks Programme*. Unescon kansainvälinen geotiede ja geopark -ohjelma.
- IUGS: *International Union of Geological Sciences*. Kansainvälinen geotieteiden liitto.
- MAB: *Man and the Biosphere*. Ihminen ja biosfääri -ohjelma.
- UGGp: *UNESCO Global Geopark*. Nimitys Unescon geoparkeille.
- UNESCO: *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*. Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede-, ja kulttuurijärjestö.
- YK: *Yhdistyneet Kansakunnat*.

1 Johdanto

Tässä insinööriyössä käsitellään Unesco Global Geopark -kohteita (UGGp). Työ on luonteeltaan kirjallisuuskatsaus. Unesco Global Geopark -kohteet ovat yhtenäisiä maantieteellisiä alueita, jotka ovat kansainvälisesti merkittäviä geologialtaan. Geopark-alueita on kirjoitushetkellä yhteensä 195, ja ne sijaitsevat 48 eri maassa. Geoparkit sisältävät geologisesti merkittäviä kohteita, joita kutsutaan geokohteiksi, mutta myös alueella sijaitsevia luonto- ja kulttuurikohteita. [1.]

Geopark-alueita on Suomessa neljä, viides alue saadaan vuoden 2024 keväällä. Ensimmäinen Suomen geopark-alueista, Rokua Geopark, perustettiin vuonna 2010, ja seuraavat kolme perustettiin peräkkäisinä vuosina 2020–2022. Aihe on ajankohtainen, koska alueita on perustettu runsaasti lähiaikoina, mutta ne ovat suurelle yleisölle kohtalaisen tuntemattomia. [2; 3; 4.]

Insinööriyön tavoitteena on esitellä Unesco Global Geoparks -hanketta ja tutkia, miten alueen perustaminen vaikuttaa maankäyttöön geopark-alueiden kunnissa. Työtä varten haastatellaan Saimaan Geoparkin puistonjohtaja Mikko Ikävalkoa, Lauhanvuori-Hämeen kangas Geoparkin toiminnanjohtaja Terttu Hermanssonia, Lappajärven kunnan viestintä- ja hankekoordinaattoria Annie Laitilaa sekä Alajärven kunnan kaavoituspäällikköä Kirsi Haapa-Ahoa. Suomen geopark-alueiden karttojen tekoon Kraatterijärvi Geoparkin karttaa lukuun ottamatta käytetään ArcGIS pro paikkatieto-ohjelmaa.

Ensiksi tarkastellaan geopark-alueiden historiaa ja geopark-verkostoja. Sen jälkeen tarkastellaan vaatimuksia geopark-statusen saamiseksi ja alueiden perustamisprosessia. Seuraavaksi esitellään tarkemmin Suomen olemassa olevat ja valmisteilla olevat sekä toteutumattomat geopark-hankkeet. Lopuksi insinööriyössä tutkitaan geopark-alueiden suoria ja välillisiä vaikutuksia alueiden maankäyttöön. Lisäksi selvitetään, onko geopark-statusen saamiseksi olemassa maankäyttöön liittyviä kriteerejä.

2 UNESCO Global Geoparks -hanke

2.1 Unescon tavoitteet ja hankkeet

Unesco on Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) kasvatus-, tiede-, ja kulttuurijärjestö. Se perustettiin pian toisen maailmansodan jälkeen vuonna 1945, ja sen tarkoituksena oli auttaa rauhan ylläpitämisessä edistämällä kulttuurien välistä ymmärrystä ja vuorovaikutusta. Unesco pyrkii tavoitteisiinsa edistämällä kansainvälistä yhteistyötä koulutuksen, tieteen, kulttuurin ja viestinnän saralla. Unescon toiminta tukee YK:n Agenda 2030 tavoitteita, jotka tähtäävät kestävään kehitykseen. Agenda 2030 on YK: jäsenmaiden vuonna 2015 sopima toimintaohjelma, jonka 17 tavoitetta tähtäävät köyhyyden ja nälänhädän poistamiseen, tasa-arvoon ja ihmisoikeuksien parantamiseen kestävällä tavalla. Toimintaohjelma suojelee samalla ekosysteemejä sekä auttaa torjumaan ilmastonmuutosta ja minimoimaan sen haittavaikutuksia. [5; 6; 7.]

Unesco on vuosien varrella luonut hankkeita, joita käytetään sen tavoitteiden edistämisessä. Näistä kuuluisin on Unescon vuonna 1972 perustama maailmanperintöhanke. Hankkeen tavoitteena on vaalia arvokkaita luonto- ja kulttuurikohteita, jotta ne säilyisivät tuleville sukupolville. Maailmanperintökohteisiin kuuluu opinnäytetyön tekemisen hetkellä 1157 kohdetta 167 valtiossa. Suomessa kohteita on seitsemän. [5; 8.]

Toinen hanke on Biosfäärialueet, jonka tarkoituksena on luonnon suojelun ja sen kestävän käytön edistäminen Unescon *Man and the Biosphere* -ohjelmalla (MAB). Tavoitteena on samalla tukea paikallisten asukkaiden hyvinvointia vähentämällä köyhyyttä ja tukemalla paikallista kulttuuria. Biosfäärialueita on 748 kappaletta 134 maassa. Suomessa on niistä kaksi, Saaristomerellä ja Pohjois-Karjalassa. [9; 10.]

Unesco perusti *Man and the Biosphere* -ohjelman eli suomennettuna ”Ihminen ja biosfääri” -ohjelman vuonna 1971 kansainväliseksi tutkimushankkeeksi, jonka

tavoitteena on edistää ihmisten ja luonnon vuorovaikutusta. MAB yhdistää luonnon- ja yhteiskuntatieteen sekä taloustieteen ja koulutuksen käytännön sovelluksia parantaakseen ihmisten toimeentuloa ja ekosysteemien suojelua. Se edistää innovatiivisia ratkaisuja, joilla tuetaan kulttuurillisesti, sosiaalisesti ja ympäristön kannalta kestävää taloudellista kehitystä. [11, s. 12]

Kolmannen hankkeen muodostavat tässä insinööriyössä käsiteltävät geopark-alueet, joiden tarkoitus on edistää alueiden geologista suojelua, opetusta ja kestävää kehitystä. Yhtenä tavoitteena on edistää alueen matkailua kestävän kehityksen oppeja noudattaen. Geoparkit esittelevät alueen geologista menneisyyttä ja niiden lisäksi myös alueen luontoa ja historiaa sekä kulttuuria. Ne kasvattavat paikallisen yhteisön tietämystä lähialueestaan ja sen merkityksestä. Paikalliset yhteisöt ovat myös avainasemassa geopark-alueiden perustamisessa ja ylläpidossa. Geoparkin perustaminen alkaa paikallisten toimijoiden aloitteesta, niin sanotusti alhaalta ylöspäin suuntautuen. [1.]

2.2 Hankkeen tausta ja toimijat

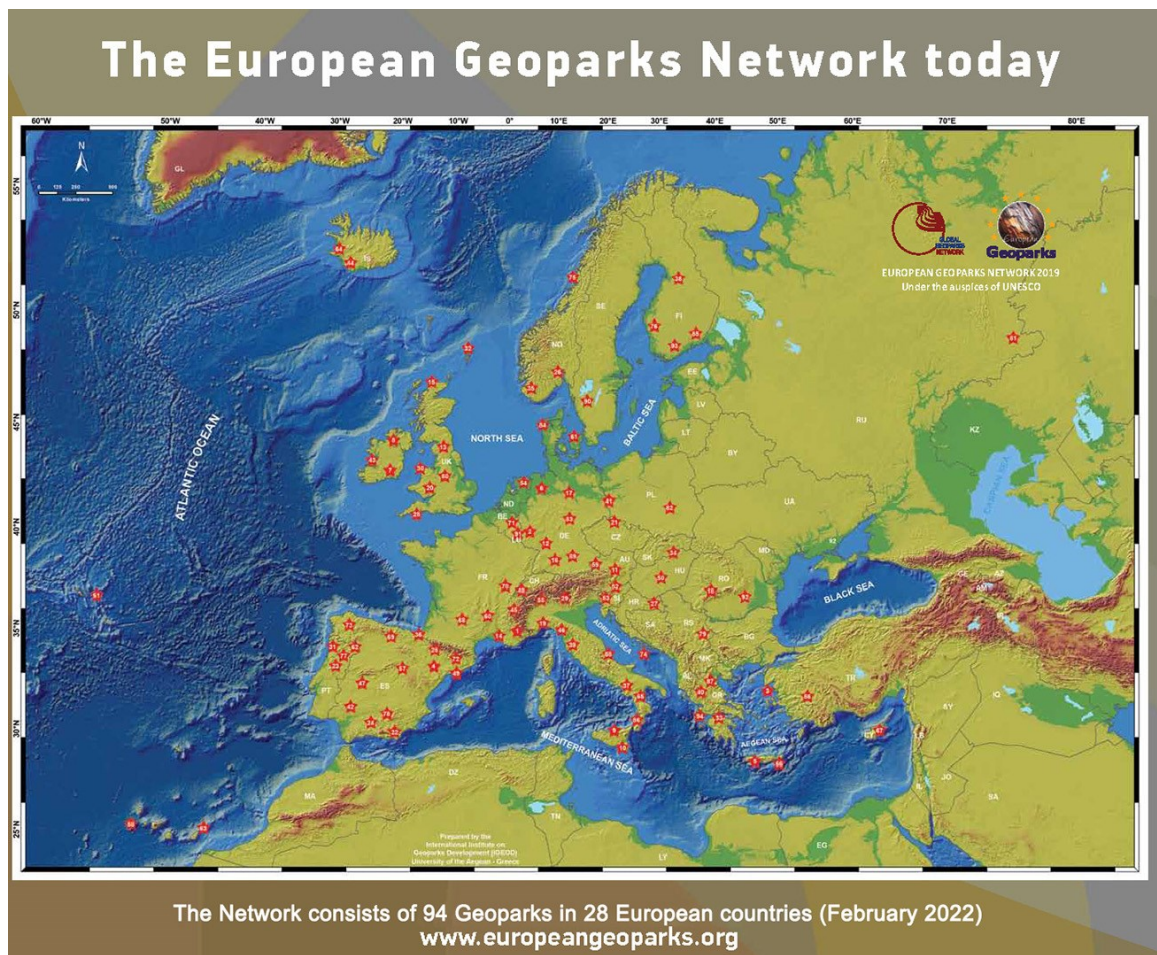
Ensimmäinen geopark-nimeä käyttänyt alue perustettiin jo vuonna 1989 Saksan Gerolsteinissa. Unescon geopark-hankkeen alkuna voidaan pitää kuitenkin vasta vuotta 1991, kun Ranskan Dignessä allekirjoitettiin lausunto *The International Declaration of the rights of the Memory of the Earth*, jossa puolustettiin geologisen perinnön suojelua kansainvälisesti. [12, s. 2; 13, s. 128.]

Aloitteen Euroopan laajuisen geopark-verkoston perustamisesta tekivät geologit Guy Martini ja Nickolas Zouros vuonna 1996. Samana vuonna Unesco teki päätöksen ryhtyä toimiin edistää maailmanlaajuisen erityisten geologisten alueiden verkoston perustamista. Pari vuotta myöhemmin Unescon maantieteiden osasto teki esityksen Unesco Geoparks -ohjelmasta, jossa määriteltiin geoparkien peruspiirteet. Unescon maantieteiden osasto oli ollut tyytymätön geosuojelun tasoon, mitä ei voinut edistää Unescon MAB-ohjelman tai maailmanperintösopimuksen alla, joten he tarjosivat erillisten geopark-alueiden luomista ratkaisuksi

ongelmaan. Vuonna 2001 Unesco kuitenkin päätti olla kehittämättä ohjelmaa Unescon alaisuudessa, mutta tarjosi tukeaan muille geopark-hankkeille, kuten European Geoparks Networkille (EGN) [14, s. 7; 12, s. 2–3.]

Neljä eurooppalaista geoparkia perusti kesäkuussa 2000 European Geoparks Networkin (kuva 1), tarkoituksenaan tehdä yhteistyötä geologisen perinnön suojelussa ja kestävän kehityksen ajamisessa alueillaan. Näistä neljästä alueesta yksi oli sama, joka oli ensimmäisenä käyttänyt geopark-nimitystä. Vuonna 2000 puiston laajennuksen jälkeen kyseinen geopark nimettiin Vulkaneifel Geoparkiksi. Nykyään EGN:nään kuuluu kuvan kartalla näkyvät 94 geoparkia kaikkiaan 28 Euroopan maasta. [12, s. 3.; 15.]

Kuva 1. European Geoparks Network: Euroopan geopark-verkosto [15].

Vuoden 2001 huhtikuussa EGN allekirjoitti yleissopimuksen yhteistyöstä Unescon maantieteiden osaston kanssa. Lokakuussa 2004 EGN allekirjoitti sopimuksen Unescon kanssa, jossa se julistettiin osaksi Unescon tukemaa Global Geoparks Networkia (GGN), minkä jälkeen EGN on toiminut sen alueellisena verkostona. Tällä julistuksella Unesco myös tunnusti EGN:n olevan esimerkki muiden maanosien vastaavien järjestöjen perustamista varten. [16.]

EGN:nä mukailten perustettiin alueellinen verkosto Asia-Pacific Geoparks Network (APGN) vuonna 2007 Aasian ja Tyynenmeren alueelle (kuva 2). Nykyään tähän geopark-verkoston kuuluvat kuvan 2 kartalla näkyvät 66 geoparkia kahdeksasta maasta. [12, s. 3; 17; 18.]

Kuva 2. Asian Pacific Geoparks Network (APGN): Aasian ja Tyynenmeren geoparkien verkosto [18].

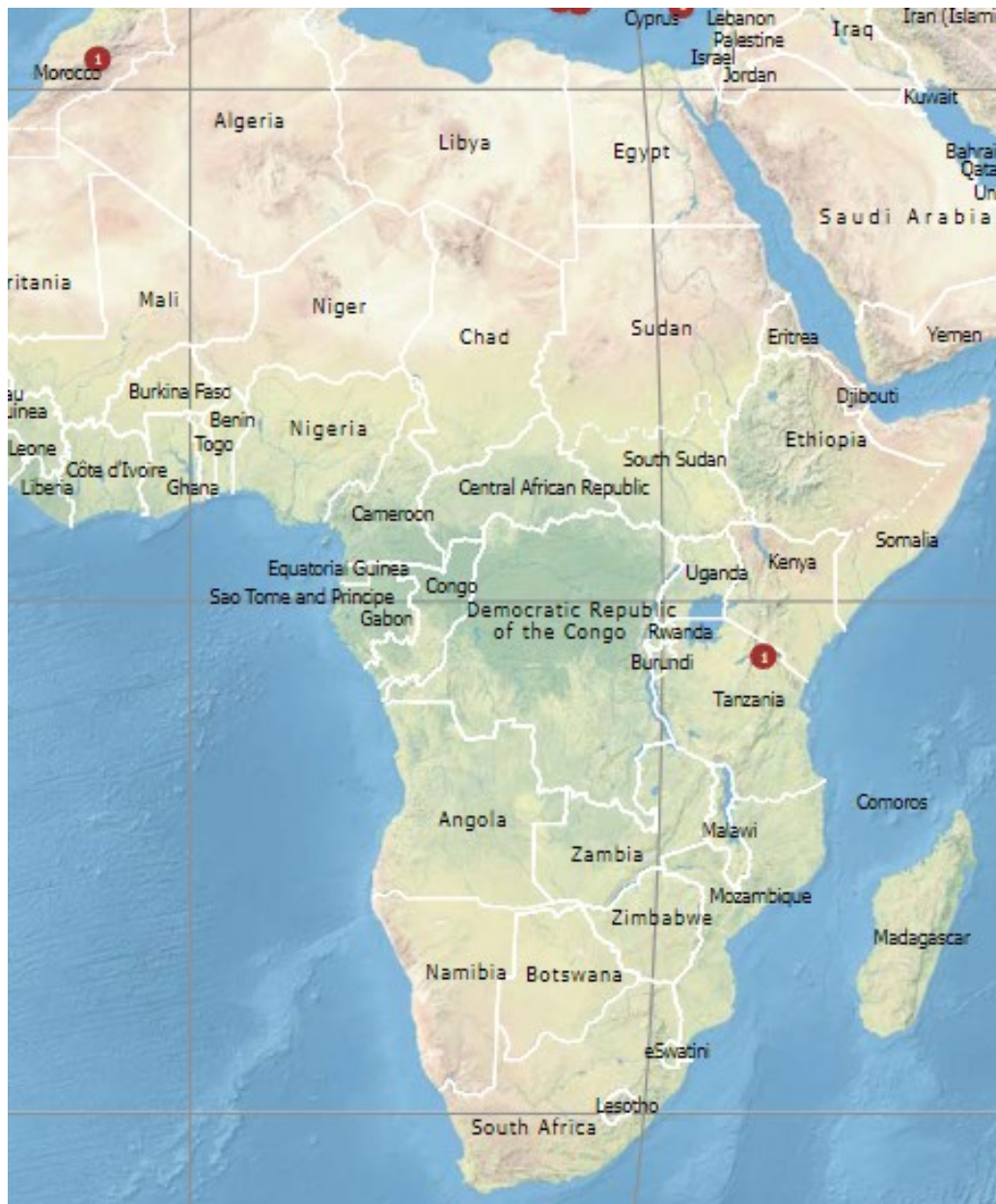

Seuraava alueellinen verkosto Latino American and Caribbean Geoparks Network (GeoLAC) perustettiin kymmenen vuotta myöhemmin vuonna 2017 Etelä- ja Väli-Amerikassa (kuva 3). Verkostoon kuuluu nykyisin 12 geoparkia seitsemässä maassa. [18; 19.]

Kuva 3. Latino American and Caribbean Geoparks Network (GeoLAC): Latinalaisen Amerikan ja Karibian alueen geoparkien verkosto [18].

Seuraava ja uusin verkosto African Unesco Global Geoparks Network (AUGGN) perustettiin Afrikassa vuonna 2020 (kuva 4). Siihen kuuluu 2 geoparkia kahdessa maassa. [18; 20.]

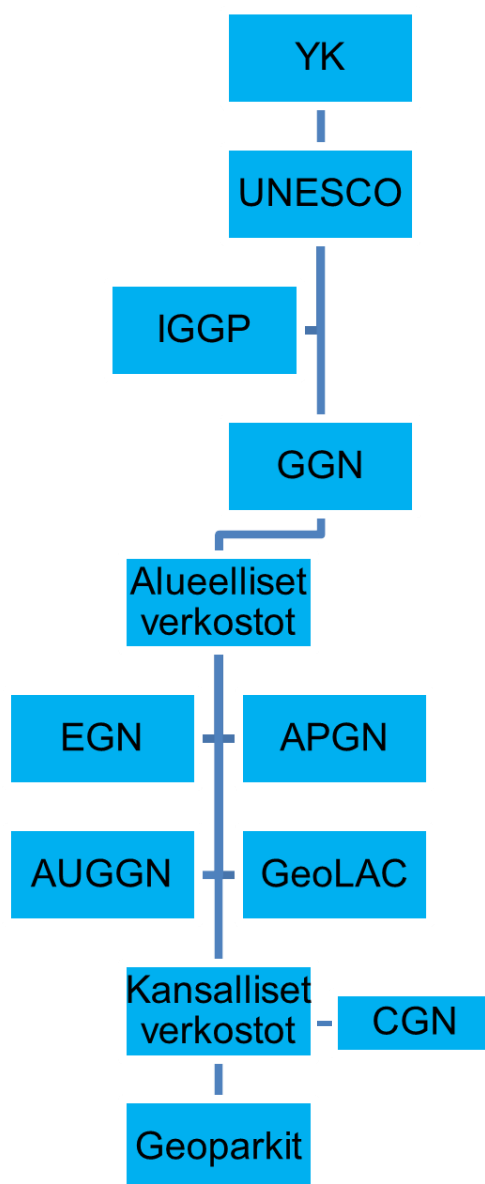
Kuva 4. African Unesco Global Geoparks Network (AUGGN): Afrikan geoparkien verkosto [18].

Global Geoparks Networks toiminta alkoi vuonna 2004 kansainvälisen yhteistyön ohjelmassa Unescon alaisuudessa. Sen perustajajäseninä toimivat 17 EGN:n jäsentä ja 8 kiinalaista geoparkia. Se on verkosto, johon kaikki Unesco Global Geoparkit kuuluvat alueellisten geopark-verkostojen kautta. GGN:n tavoitteena on edistää verkostoitumista ja yhteistyötä eri alueiden geoparkien välillä. GGN:n toiminnan avulla parannetaan toimintatapoja ja luodaan laatustandardeja, jotka yhdistävät maapallon geologisen perinnön suojelemisen paikallisesti kestävään kehitykseen. Vuonna 2014 GGN rekisteröitiin virallisesti voittoa tavoittelemattomana järjestönä Ranskassa. [21; 22.]

GGN:n alaisuudessa toimivat neljä maanosittain jakautuvaa alueellista verkostoa sekä kansallinen geopark-verkosto Kanadasta. Canadian Geoparks Network eli Kanadan geoparkien verkosto (kuva 5). Kanadan viisi geoparkia eivät kuulu mihinkään alueelliseen verkostoon Kanadan ollessa Pohjois-Amerikan ainoa maa, mihin Unesco Global Geopark -alueita on perustettu. Eri toimijoiden välinen hierarkia on esitetty kuvassa 6. [18; 21; 23.]

Kuva 5. Canadian Geoparks Network (CGN): Kanadan geoparkien verkosto [18].

Kuva 6. Geopark-toimijoiden hierarkia.

Unesco alkoi vuonna 2011 selvittämään oman geopark-hankkeen perustamista GGN:n alla toimivan hankkeen pohjalta. Unescosta, GGN:stä ja jäsenvaltioiden edustajista koostuva työryhmä perustettiin vuonna 2013 valmistelemaan hanketta. Työ saatiin valmiiksi vuonna 2015, jolloin Unesco hyväksyi uuden International Geoscience and Geoparks Programme -ohjelman (IGGP) perustamisen, joka yhdisti aikaisemman International Geoscience- ohjelman uuteen Unesco Global Geoparks- ohjelmaan. [12, s. 5.]

IGGP:ta perustettaessa otettiin käyttöön nimitys Unesco Global Geopark, joka annetaan jokaiselle Unescon hyväksymälle geoparkille. Tämän jälkeen on perustettu kaksi edellä mainituista alueellisista verkostoista ja runsaasti uusia geoparkeja. Kuvaan 7 on tiivistetty geoparkien yli 30-vuotisen historian tärkeimmät vuosiluvut. [12, s. 5.]

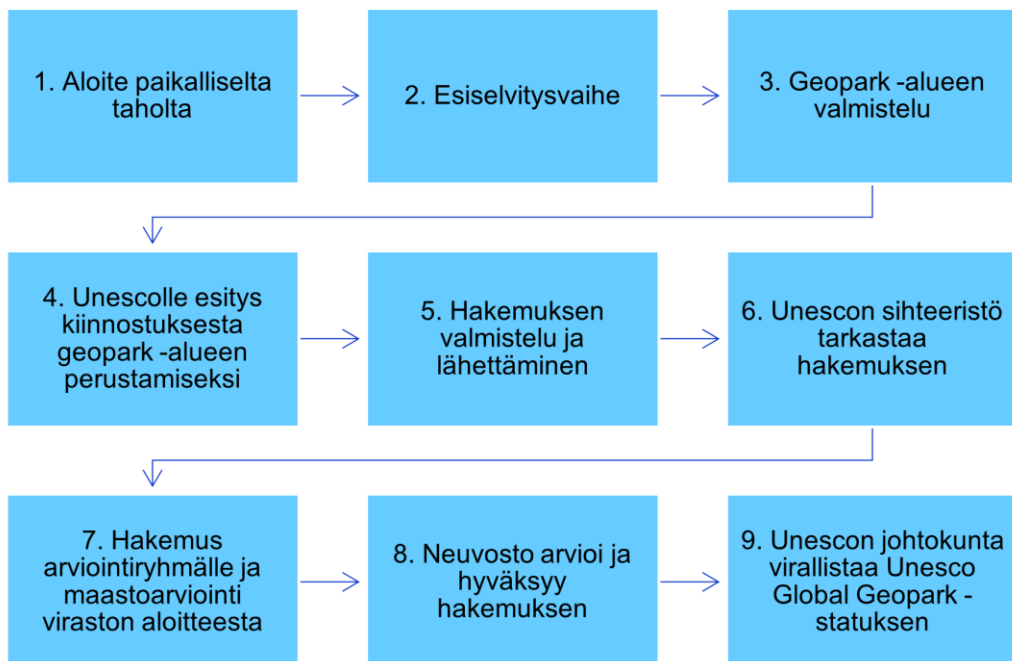
Kuva 7. Geoparkien historia pähkinänkuoressa.

Unescon geopark-hankkeen lisäksi ainakin Saksassa ja Kiinassa on myös kansallisia geoparkeja, jotka eivät ole osa Unescon hanketta. Ne ovat samankaltaisia kuin Unescon geoparkit, mutta eivät välttämättä täytä sen vaatimuksia tai eivät muuten halua liittyä Unescon alaisuuteen. [12, s. 5.]

3 Geoparkin perustaminen

Geopark-alueen perustaminen lähtee aina paikallisten toimijoiden aloitteesta ja vaatii pitkän tähtäimen sitoutumista hankkeeseen ja paikallisten toimijoiden yhteistyötä. Perustamisen motivaationa on useimmiten halu tuoda alueelle elinvoimaa ja matkailua. Esimerkiksi Alajärven kunta lähti Kraatterijärvi Geopark -hankkeeseen mukaan halusta kehittää matkailua ja virkistys- ja liikuntatoimintaa saadakseen alueelle vetovoimaa yhdessä naapurikuntien kanssa. Geologisesti merkittävien geokohteiden lisäksi Unesco Global Geopark Geopark -status auttaa markkinoimaan myös alueen luonto- ja kulttuurikohteita. Geoparkin perustaminen on monivaiheinen prosessi, jonka tärkeimmät vaiheet on lueteltuna kuvassa 8. [1; 24; 25.]

Kuva 1. Geoparkin perustamisen vaiheet.

Perustamishankkeiden kesto vaihtelee, mutta se mitataan vuosissa. Esimerkki pitkäksi venyneestä hankkeesta on Saimaa Geopark, jonka suunnittelu alkoi jo vuonna 2011, mutta geopark-status myönnettiin sille vasta kymmenen vuoden päästä vuonna 2021. Geopark-alueen luominen alkaa esiselvitysvaiheesta,

jossa selvitetään alueen mahdollisuuksia saada UGGp-status. Esiselvityksessä kartoitetaan alueen geologisesti merkittäviä kohteita, sekä kuntien ja muiden sidosryhmien kiinnostusta hankkeeseen ja sen tukemiseen. Jos esiselvityksen tulokset ovat rohkaisevia hankkeen onnistumisen kannalta, seuraavaksi ryhdytään valmistelemaan geoparkin toimintaa tulevaa hakemusta varten. Tähän kuuluu muun muassa aluerajauksen määrittely, geo- ja muiden kohteiden inventoiminen, geoparkin ympärille syntyvän liiketoiminnan ja markkinoinnin kehittäminen sekä hallintorakenteen luominen. [26; 27; 28, s. 7, 65.]

Jokaisella jäsenmaalla on oma geopark-komitea, joka avustaa ja koordinoi uusia hankkeita, sekä informoi alueensa verkostoa hankkeen tilanteesta. Vuonna 2013 perustettuun Suomen geopark-komiteaan kuuluu edustajat Suomen Unesco Global Geoparkeista, sekä Metsähallituksesta, Ympäriministeriöstä, Geologian tutkimuskeskuksesta, Visit Finlandista ja Suomen Unesco-toimikunnasta. [29, s. 13.]

Nykyisin geopark-alueet rajataan alueiden hallintorajojen mukaan, mutta esimerkiksi vielä Saimaa Unesco Global Geoparkin tapauksessa rajaus tehtiin alueen geologian mukaisesti. Huonommin geoparkiin soveltuvia kohteita, kuten kaivosalueita, jätettiin alueen rajoja määriteltäessä sen ulkopuolelle. [30.]

Unesco Global Geopark -statuksen ansaitsemiselle on olemassa neljä peruspiilaria, joita ovat kansainvälisesti merkittävä geologinen perintö, hallinto, näkyvyys ja yhteistyö. [1]. Unesco on määritellyt seuraavat kriteerit statuksen ansaitsemiseksi.

1. Unesco Global Geoparkien tulee olla yksittäisiä ja yhtenäisiä maantieteellisiä alueita, jotka ovat kansainvälisesti geologisesti merkittäviä, ja niitä hoidetaan kokonaisvaltaisella konseptilla, joka ottaa huomioon suojelun, opetuksen, tutkimuksen ja kestäväen kehityksen. Sillä pitää olla tarkkaan määrätyt rajat, sekä olla riittävän suuri.
2. Geoparkien tulee käyttää geologista perintöä yhteydessä alueen luonnon- ja kulttuuriperinnön kanssa lisätäkseen tietämystä yhteis-

kuntaa uhkaavista ongelmista, kuten geologisista ilmiöitä ja vaa-roista, ilmastonmuutoksesta, luonnonvarojen kestävästä käytöstä ja muusta.

3. Geoparkeilla tulee olla paikallisen lain tunnustama hallintoelin. Hallin-toelimellä tulee olla riittävä kyky vastata koko geoparkin alueesta.
4. Alueen ollessa päällekkäin toisen Unescon tunnustaman alueen, ku-ten maailmanperintökohteen tai biosfäärialueen kanssa, tulee todis-taa, että Unesco Global Geopark -status tuo alueelle lisäarvoa sekä itsenäisenä että osana muita kohteita.
5. Geoparkien pitää aktiivisesti tehdä yhteistyötä paikallisten yhteisöjen ja alkuperäisväestöjen kanssa. Paikallisyhteisöjen kanssa on teh-tävä yhteishallintosuunnitelma, joka ottaa huomioon paikallisten so-siaaliset ja taloudelliset tarpeet, ja suojelee heidän elinympäristöä ja kulttuurista identiteettiä. Paikallisten tietoa, osaamista ja elintapoja pitää käyttää alueen suunnittelussa tieteen ohella.
6. Geoparkeja kannustetaan jakamaan kokemuksia ja neuvoja, sekä osallistumaan yhteisiin projekteihin Global Geoparks Networkin (GGN) kanssa. GGN:n jäsenyys on pakollista jokaiselle geoparkille.
7. Geoparkin tulee noudattaa paikallisia lakeja geologisen perinnön suojelemisessa. Tärkeimmät geologisen perinnön kohteet alueella tulee olla suojeltu ennen hakemuksen lähettämistä. Geoparkeja tu-lee samalla käyttää geologisen perinnön suojelun edistämiseen pai-kallisella ja kansallisella tasolla. Hallintoelin ei saa olla suoraan mu-kana geologisten esineiden kuten kivien ja fossiilien kaupassa geoparkin alueella, vaan sen tulisi vastustaa kestäväntöntä geologis-ten materiaalien kauppaa. Jos on selkeää näyttöä edellä mainitun kaltaisen kaupankäynnin kestävydestä ja sen katsotaan edistävän geoparkin tavoitteita, voidaan se sallia erillisellä luvalla.
8. Edellä mainitut vaatimukset on tarkastettu arviointia ja uudelleenar-viointia koskevilla tarkastuslistoilla. [31, s. 8–9.]

Unesco Global Geoparkien institutionaaliseen rakenteeseen kuuluu kansallisten ja alueellisten verkostojen lisäksi Unesco Global Geopark -neuvosto, -virasto ja -arviointiryhmä. [31, s. 9.]

Unesco Global Geopark neuvosto koostuu 12 äänioikeutetusta jäsenvaltioiden, GGN:n ja Unescon pääsihteerin nimittämästä henkilöstä, jotka päättävät uusien Geopark hakemusten ja uudelleennimitysten hyväksymisestä. Se myös neuvoo Unescon pääsihteerinä Global Geopark -hankkeen suunnittelussa ja toteutuk-sessa. Neuvoston jäsenet ovat alansa huippuammattilaisia, jotka eivät edusta

lähtömailtansa tai muita sidosyksiköitä. Eturistiriitatilanteissa jäsenten tulee olla käyttämättä äänioikeuttaan. [31, s. 9.]

Unesco Global Geopark virasto koostuu viidestä jäsenestä, jotka ovat Unesco neuvoston puheenjohtaja, varapuheenjohtaja, esittelijä, sekä ilman äänioikeutta Unescon pääsihteerin ja GGN:n puheenjohtaja. Viraston tehtävä on valmistella asiakirjat sihteerin kanssa Unescon johtokunnalle, joka antaa lopullisen hyväksynnän uusille geoparkeille. [31, s. 9.]

Unesco Global Geopark arviointiryhmä koostuu itsenäisestä työryhmästä työpöytäneuvoja ja arvioijia eli evaluaattoreita. Työpöytäneuvojat suorittavat julkisesti saatavilla olevien ja erityisten tieteellisten julkaisujen perusteella arvion uuden tai uudelleenvalintaa hakeneen geoparkin merkityksestä kansainvälisessä geologisessa perinnössä. International Union of Geological Sciences (IUGS) eli kansainvälinen geotieteiden yhteisö koordinoi työpöytäneuvojien työtä, jotta lausunnot saadaan julkaistua vuosittain ajoissa, jotta arvioijat ehtivät tutustua niihin ennen paikan päällä suoritettavaa arviointia. GGN:n ja Unescon nimittämällä arviointiryhmällä on geologian lisäksi kokemusta ja pätevyyttä myös suojelun, ympäristöasioiden, kestävän kehityksen ja turismin aloilta. Arvioijat toimivat itsenäisesti, eivätkä edusta mitään sidosryhmää. Eturistiriitatilanteissa, esimerkiksi arvioijan kotimaahan sijoittuvassa geopark-hankkeessa he eivät osallistu arviointiin. Arvioijat eivät saa pyytää tai hyväksyä ohjeita maiden hallituksilta tai muilta auktoriteeteilta työhön liittyen. [31, s. 9–10.]

Ennen kuin geopark-työryhmä lähettää virallisen hakemuksen Unesco Global Geopark -statuksen saamiseksi, Unescolle tulee ensin lähettää aiesopimus, jossa tuodaan ilmi halukkuus geopark-statuksen hakemiselle. Virallisessa hakemuksessa tulee toimittaa todisteet, missä näytetään geoparkin toimineen käytännön tasolla vähintään vuoden verran. Tässä aineistossa tulee olla myös merkittävien alueellisten toimijoiden ja kansallisen Unescon asioita hoitavan työryh-

män suositukset hankkeelle. Jotta Unesco Global Geopark -alueet eivät kasaannu tietyille maantieteellisille alueille, voi valtiota kohden olla enintään kaksi aktiivista hakemusta samaan aikaan. [31, s. 12.]

Unescon sihteeri tarkistaa uudet hakemukset ennen niiden luovuttamista arviointiryhmälle ja tarvittaessa pyytää hakijalta uuden parannellun hakemuksen. Hyväksytyt hakemukset se luovuttaa eteenpäin arviointiryhmän työpöytäneuvonjohtajalle. Tämän jälkeen Global Geoparks -virasto antaa kahdelle arvioijalle tehtäväksi maastoarvioinnin suorittamisen, jonka jälkeen he raportoivat tuloksista sihteeristölle ja sihteeristö luovuttaa raportin edelleen neuvoston arvioitavaksi. [31, s. 12.]

Neuvoston arvioinnin päätteeksi se määrittää hakemukselle lopputulokseksi yhden kolmesta luokasta. Jos kohde täyttää tarvittavat kriteerit, se saa ”vihreän kortin” ja saa statuksen seuraavaksi neljäksi vuodeksi. Jos kohteen toiminnassa on parannettavaa, se saa ”keltaisen kortin” ja kaksi vuotta aikaa saada toiminta kriteerien mukaiseksi. Jos kohde ei tämän jälkeenkään määritä vaadittuja kriteereitä, se saa ”punaisen kortin” ja menettää statuksensa Unesco Global Geoparkina. Statuksen saa kerrallaan neljäksi vuodeksi, jonka jälkeen toimintaa tarkastellaan uudelleen. Neuvoston päätöksistä ei ole valitusoikeutta. Hakemuksen tultua hyväksytyksi virasto esittää Unescon pääsihteerille hakemuksen sisällyttämistä Unescon johtokunnan asialistalle muiden hyväksytyjen geopark hakemusten kanssa. Johtokunta hyväksyy uudet geopark hakemukset kerran vuodessa. [31, s. 13; 1.]

4 Geopark -alueet Suomessa

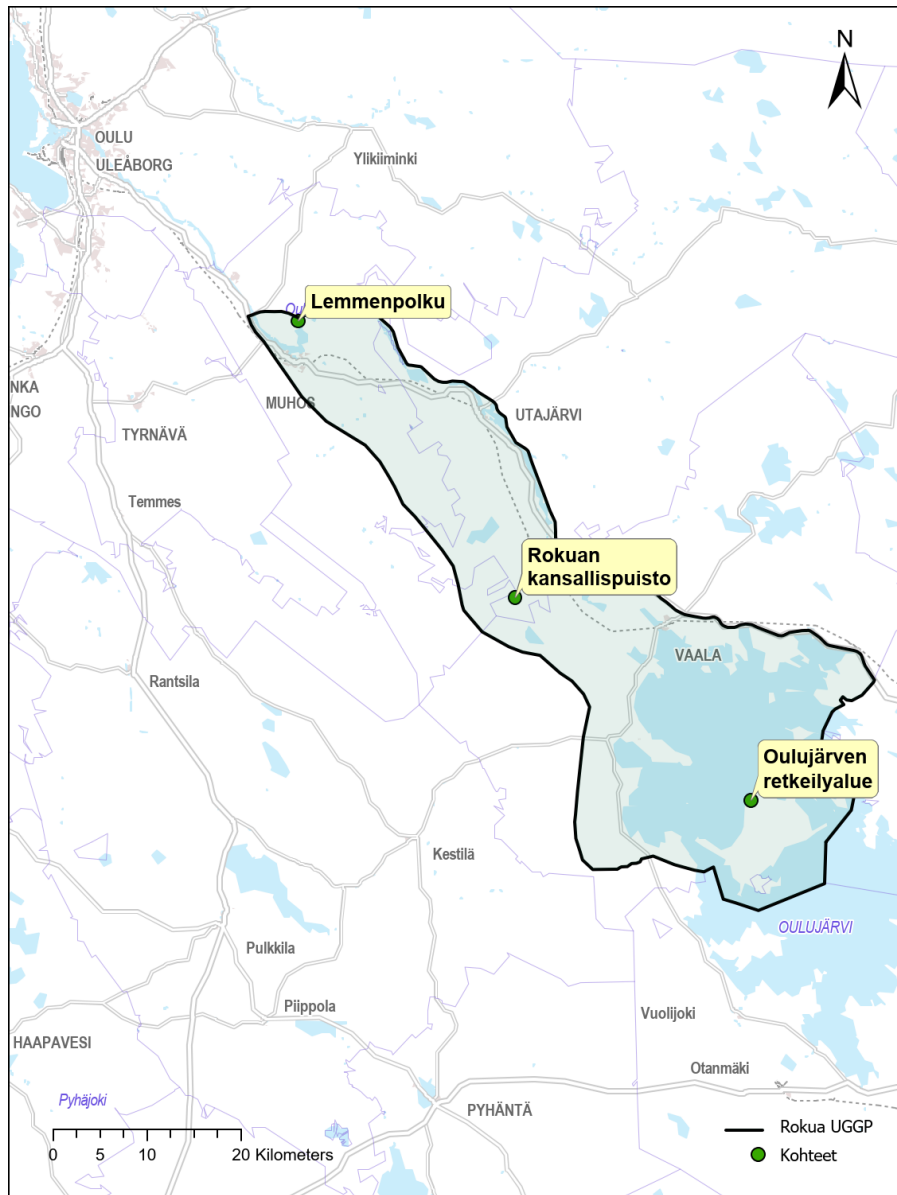
Suomessa on vuoden 2024 alussa neljä virallisen Unesco Global Geopark -statuksen saanutta geoparkia, ja viides, Kraatterijärvi Geopark on saamassa virallisen statuksen toukokuussa 2024 (kuva 9). Rokua Geoparkin jälkeen kaikki Suomen geoparkit on perustettu 2020-luvun aikana, joten geoparkit ovat verrattain uusi ilmiö Suomessa ja ne ovat vielä monille tuntemattomia. [2; 3.]

Kuva 2. Suomen geoparkit kartalla [32].

4.1 Rokua UNESCO Global Geopark

Vuonna 2010 perustettu Rokua Geopark on suomen ensimmäinen geopark-alue. Se oli perustettaessaan maailman pohjoisin geopark-alue, ja on edelleen yksi pohjoisimmista. Se sijaitsee Muhoksen, Utajärven ja Vaalan kuntien alueella. Rokua Geoparkin teemana on jääkausi, jonka perintöä näkyy sen alueella runsaasti. Geoparkin alue on laajuudeltaan yli 1300 km² (kuva 10). Rokua Geoparkin toiminnasta vastaa Humanpolis Oy. Rokua Geoparkin voi jakaa kolmeen eri maisema-alueeseen, joita ovat Oulujokilaakso, Rokua ja Oulujärvi. [4; 33.]

Kuva 3. Rokua Geoparkin alue [34].

Oulujokilaakson alueen tärkein elementti on Oulujoki, joka virtaa Oulujärvestä Perämereen ja on yksi Suomen suurimmista joista. Alueella on runsaasti kalaisia koskia, joista moni on valjastettu vesivoiman tuottamiseen. Joen varrella on runsaasti ravinteikasta maanviljelymaata ja kallioita. Yksi Oulujokilaakson kohteista on Muhoksella sijaitseva Lemmenpolku, joka kulkee Oulujoen varrella. Sen varrella sijaitsee Kieksin konglomeraattikallio, joka on Muhos-muodostuman vanhinta osaa. Reitin varrella esitellään Oulujoen luontoa ja alueen historiaa. [35; 36; 37; 38.]

Rokuan alue keskittyy Rokuan harjualueen ympärille. Alue syntyi, kun jääkauden lopussa, kun jäätikön sulamisvesien mukana alueelle kulkeutui runsaasti hiekkaa. Alueelta löytyy runsaasti suppia, sekä dyynejä ja vanhoja rantavalleja, jotka kertovat alueen sijainnin olleen tuulinen ja entistä merenrantaa (Kuva 11). Alueella sijaitsee vuonna 1956 perustettu Rokuan kansallispuisto. Se on Rokuan Geoparkin ydinalue, joka pitää sisällään monia geologisesti merkittäviä kohteita, kuten suppia ja dyynejä. Kansallispuiston alueella on runsaasti luonnonilaisia jäkäläkankaita ja mäntymetsää. Kansallispuiston lähistöllä sijaitsee Ahmaksen Kalevalalainen perinnekylä, joka on yksi geoparkin kulttuurikohteista. [38; 39.]

Kuva 4. Rokuan alueen tyypillistä maisemaa [4].

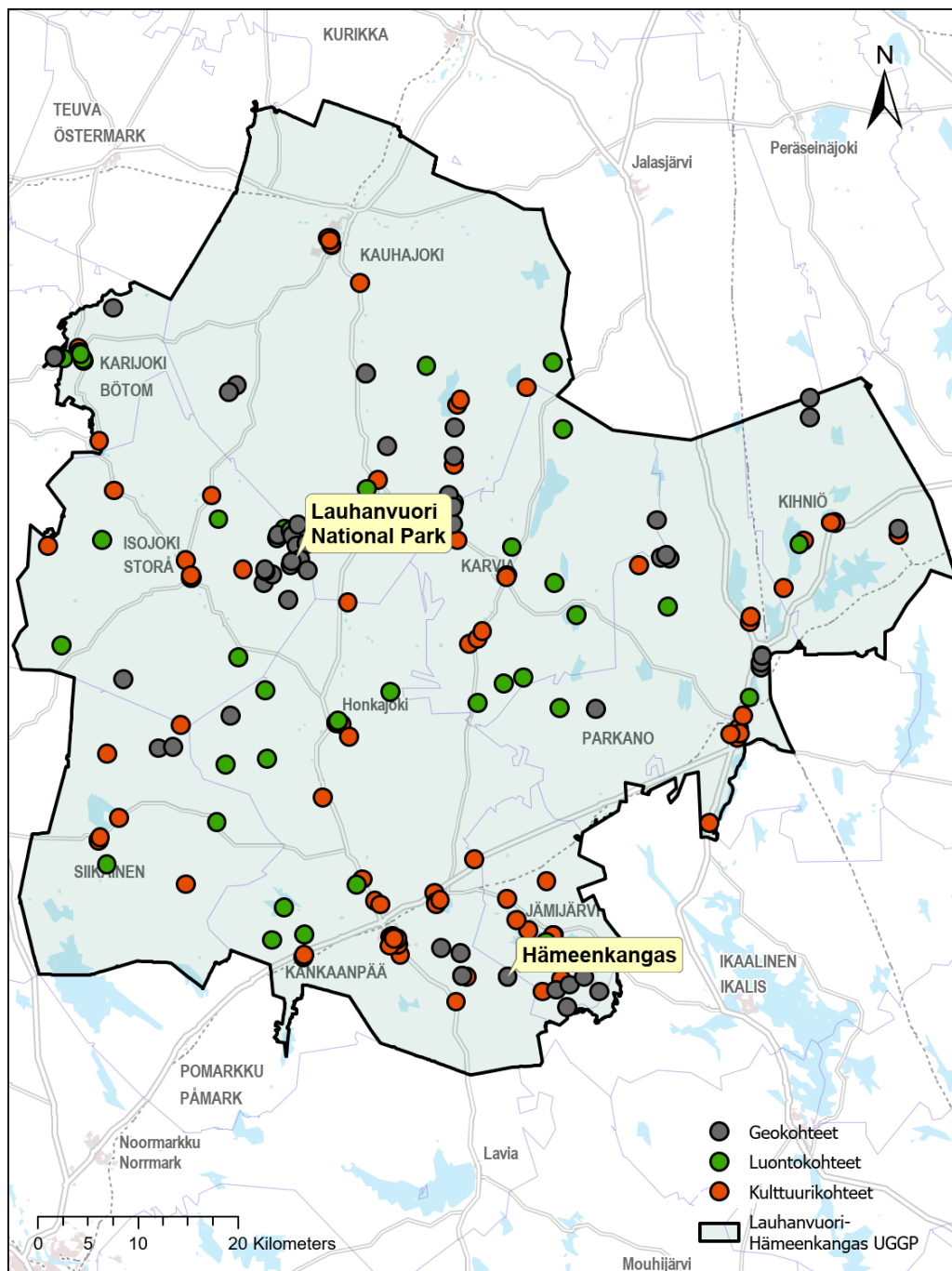
Oulujärven alue keskittyy nimensä mukaisesti Suomen neljänneksi suurimman järven, Oulujärven ympäristöön. Oulujärvessä on useita saaria, esimerkiksi Suomen viidenneksi suurin sisävesisaari Manamansalo. Oulujärvi on matalave-

tinen, jonka vuoksi se sopii hyvin kalastamiseen. Järvellä käydäänkin useita kalastuskilpailuja vuodessa. Alueella sijaitsee Oulujärven retkeilyalue, josta suurin osa sijaitsee Manamansalon saarella. Retkeilyalueen luontoa leimaavat hiekkarannat ja vanhat mäntykankaat. Alueella on 17 kilometriä patikointireittejä, ja mahdollisuuksia myös melomiseen ja kalastamiseen. [40; 38.]

4.2 Lauhanvuori-Hämeen kangas UNESCO Global Geopark

Lauhanvuori-Hämeen kangas Geopark on toinen Suomeen perustettu geopark-alue. Se sai geopark-statusen vuonna 2020, noin kaksi vuotta hakemuksen jättämisestä. Geopark ulottuu Etelä-Pohjanmaan, Satakunnan ja Pirkanmaan maakuntien alueille. Alueen kuntia ovat Isojoki, Jämijärvi, Kankaanpää, Karijoki, Karvia, Kauhajoki, Kihniö, Parkano ja Siikainen. Geoparkin teemana on muinaisen vuoristoseudun kehitys suoksi. Alueen koko on 4907 km² (kuva 12). Alueen kunnat ovat perustaneet Lauhanvuori – Hämeen kangas Geopark ry:n, joka vastaa geoparkin toiminnasta ja kehittämisestä. [24; 41; 42; 43.]

Kuva 5. Lauhavuori-Hämeen kangas Geoparkin alue [44].

Geoparkin alueesta kolmasosa on suota, joka oli kaksi miljardia vuotta sitten poimuttunutta vuoristoa. Vuoristo ja sen kuluminen ovat jättäneet jälkiä alueen geologiaan, jota geopark esittelee. Tänä päivänä vuoristojen paikalla on soita, joista moni on säilynyt luonnontilaisina (kuva 13). [41.]

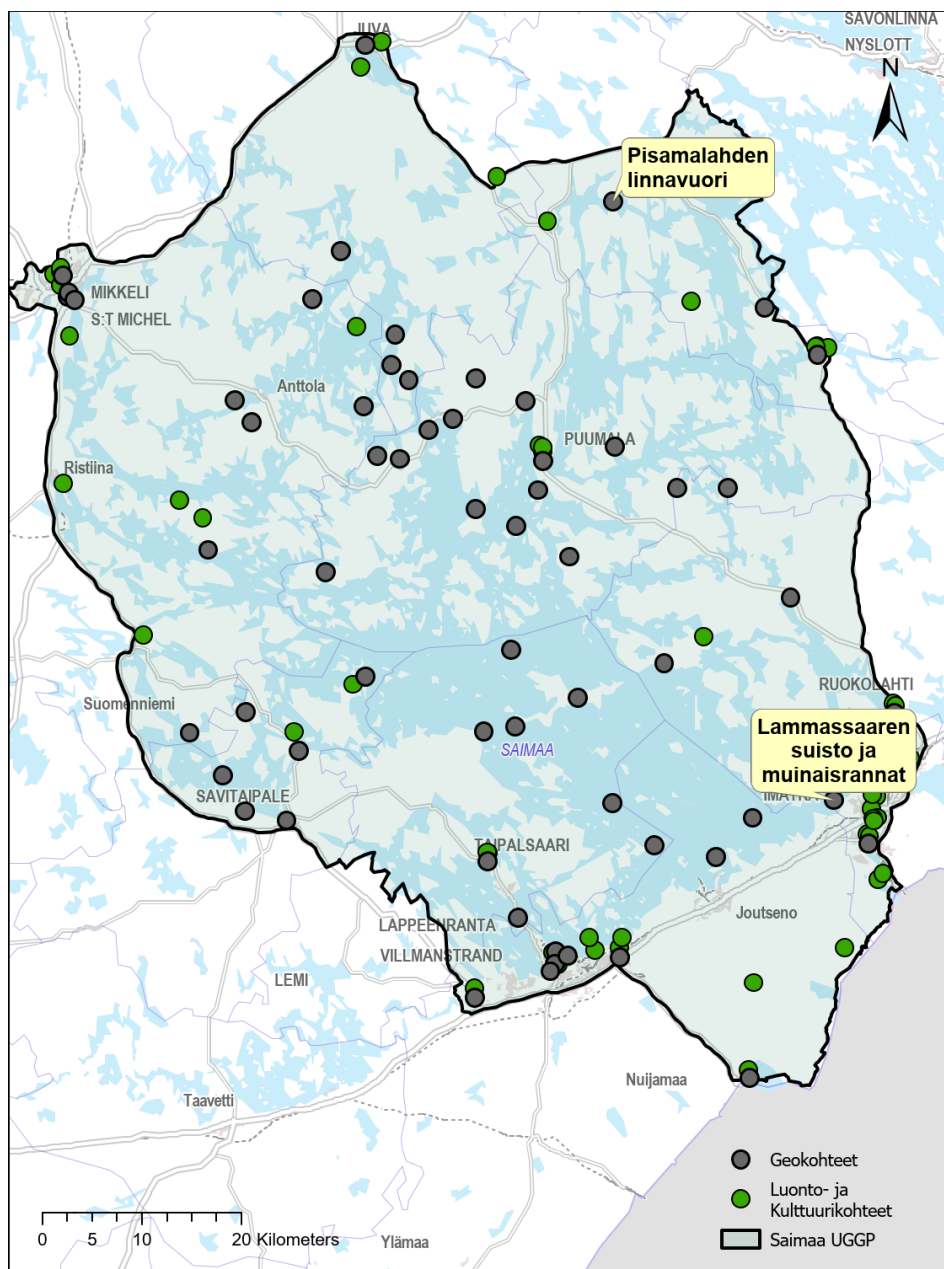
Kuva 6. Ilmakuva Kauhanevan-Pohjankankaan kansallispuistosta [41].

Lauhanvuori-Hämeen kangas Geoparkin ydinalueeksi voidaan kutsua Lauhanvuoren kansallispuistoa, joka on saanut nimensä Länsi-Suomen korkeimman huipun mukaan. Tämä 203 metriä korkea mäki oli jääkauden päätyttyä Suomen rannikon uloin saari. Geopark mainostaa Lauhanvuorta alueen geodiversiteettikeskuksena alueen monenlaisten geokohteiden ansiosta, sillä alueella on havaittavissa muinaista peruskalliota, vuoristosta peräisin olevaa hiekkakiveä, miljoonien vuosien takaisia rapautumismuotoja sekä jääkauden ja maankohoamisen luomaa luontoa. [45.]

Toinen geoparkin nimikkokohteista on noin 20 kilometrin pituinen saumamuodostuma Hämeen kangas, joka syntyi jääkauden lopussa alueen jäätyä mannerjäätiköiden virtauskielekkeiden väliin. Se sijaitsee muuta ympäristöä korkeammalla kohden 100–185 metrin korkeuteen merenpinnasta. Hämeen kangas on laaja hiekkakangas. Hämeen kankaalla sijaitsee monia luontokohteita, mutta osa siitä toimii Puolustusvoimien harjoitusalueena ja on näin ollen suljettu ulkopuolisilta. [46.]

4.3 Saimaa UNESCO Global Geopark

Saimaa Unesco Global Geopark on kolmas Suomeen perustettu geopark. Sen teemana on Saimaan synty. Geopark on kooltaan 6063 km², ja se ulottuu Etelä-Karjalan ja Etelä-Savon maakunnissa yhdeksän kunnan alueelle, jotka ovat Imatra, Juva, Lappeenranta, Mikkeli, Puumala, Ruokolahti, Savitaipale, Sulkava ja Taipalsaari (kuva 14). Saimaa Geoparkille myönnettiin virallinen geopark-status vuonna 2021. Geoparkin hallinnosta vastaa Saimaa Geopark yhdistys, jonka hallitukseen kuuluu jäseniä muun muassa alueen kunnista ja yrittäjäyhdistyksistä. [27; 47; 48, s. 66.]

Kuva 7. Saimaa Geoparkin alue [49].

Geopark sijaitsee eteläisen Saimaan alueella. Alue on ollut muinaista merta, joka maankohoamisen seurauksena on muodostunut järveksi. Alun perin järvi virtasi Pohjanlahteen, mutta maa alkoi kallistua alueella, jonka seurauksena vesi alkoi vyöryä kohti kaakkoa, synnyttäen Suomen suurimman virtaavan omaavan joen, Vuoksen. Saimaan alueella on ollut asutusta kivikaudelta lähtien, ja se on toiminut kulkuväylänä aina näihin päiviin saakka. [48; 50.]

Yksi geoparkin kohteista on Lammassaaren suisto ja muinaisrannat. Lammassaarella eri geologiset vaiheet on selkeästi näkyvissä. Saaren rantakallio on 1,9 miljardia vuotta vanhaa. Saari syntyi jääkauden lopussa jään sulaessa noin 12 000 vuotta sitten. Myöhemmin maan kohotessa alueelle on jäänyt muinaisrantoja muistuttamaan entisestä rantaviivasta. [51.]

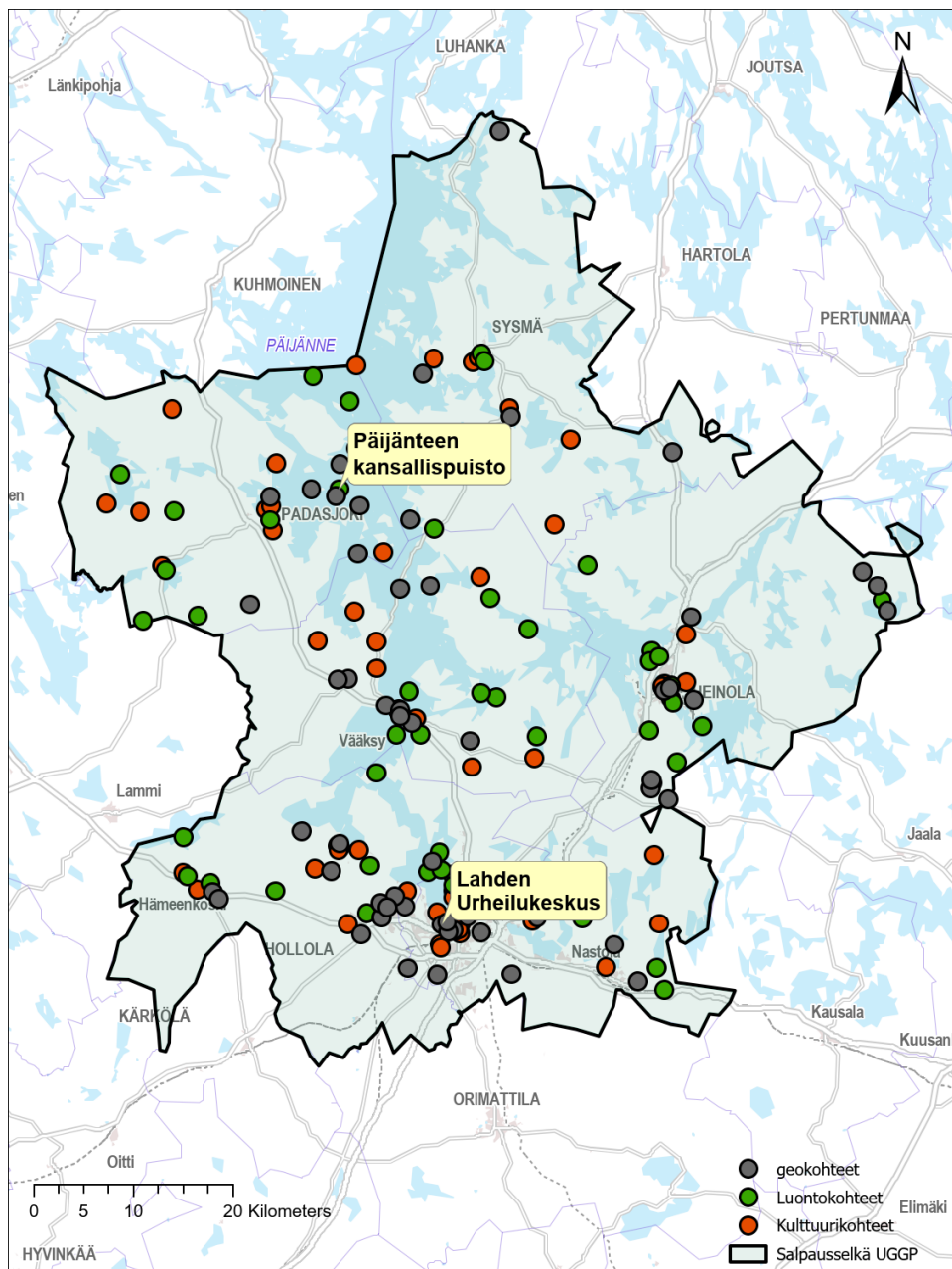
Toinen geoparkin esiteltävistä kohteista on Pisamalahden Linnavuori, jolla on sekä geologista että historiallista arvoa. Linnavuori sijaitsee mäellä, joka kohoaa Saimaan pinnalta 55 metrin korkeuteen (kuva 15). Se toimi rautakaudella paikallisten asukkaiden pakopaikkana vihollisilta. Linnavuoren itäreunassa on säilynyt kivivallia, joka on osa linnavuorta suojelevia muuria. [52.]

Kuva 8. Pisamalahden linnavuori ilmasta kuvattuna [52].

4.4 Salpausselkä UNESCO Global Geopark

Salpausselkä Unesco Global Geopark on tuorein Suomeen perustetuista geoparkeista. Se hyväksyttiin mukaan joukkoon vuoden 2022 huhtikuussa. Se koostuu kuudesta Päijät-Hämeen kunnasta, jotka ovat Asikkala, Heinola, Hollola, Lahti, Padasjoki ja Sysmä. Geoparkin teemana on nimensä mukaisesti jääkauden luomat Salpausselkien reunamuodostumat, joiden mainostetaan olevan geoparkin alueella näyttäviä. Geoparkin koko on 4 506 km², joista 21% on veden peitossa (kuva 16). Vettä on runsaasti myös maan alla pohjavesivarantoina, joiden muodostumisesta saa myös kiittää jääkautta. Geoparkin toimintaa johtaa Lahti Region Oy yhteistyössä alueen kuntien kanssa. [53; 54; 55; 56.]

Kuva 9. Salpausselkä Geoparkin alue [57].

Yksi geoparkin kohteista on Lahden Urheilukeskus, joka sijaitsee ensimmäisellä Salpausselällä (kuva 17). Alueen maaston monimuotoisuus ja läheisyys Lahden kaupungin keskusta ovat tehneet urheilukeskuksesta kansainvälisesti tunnetun, ja siellä järjestetään vuosittain hiihtourheilun Salpausselän kisat. Kohteen jääkauden muovaama maasto on täynnä jyrkkiä rinteitä ja suppia, joista yhteen on rakennettu Urheilukeskuksen mäkimonttu. [58.]

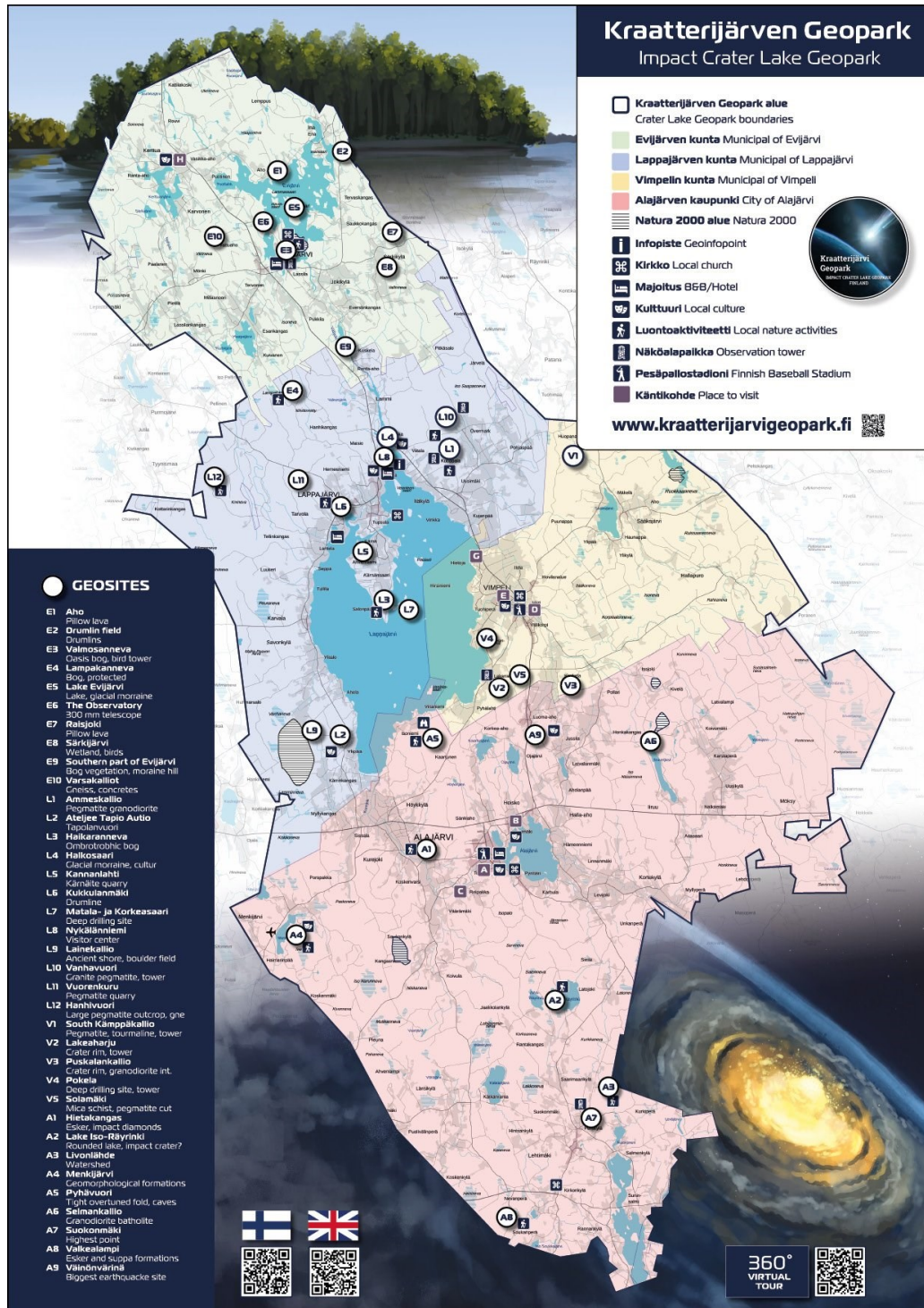
Kuva 10. Salpausselälle perustettu Lahden Urheilukeskus [58].

Toinen esimerkkikohte Geoparkista on Päijänteen kansallispuisto. Suomen toiseksi suurimman järven alueella sijaitseva kansallispuisto pitää sisällään monia harjusaaria, joissa on omanlaisensa kasvillisuus muun muassa kuivina harjulehtoina. Kansallispuistossa on myös kaksi miljardia vuotta sitten syntyneestä poimuvuoristosta jäänteenä kalliosaaria korkeine kalliojyrkänteineen. [58.]

4.5 Kraatterijärvi Geopark -hanke

Viimeisin hanke Suomessa uuden geoparkin perustamiseksi on Etelä-Pohjanmaalla Alajärven, Evijärven Lappajärven ja Vimpelin kuntien alueella sijaitseva Kraatterijärvi Geopark (kuva 18). Vuosina 2018–2019 alueella tehtiin Lappajärven kunnanhallinnoima esiselvityshanke, jonka tarkoituksena oli kartoittaa alueen edellytyksiä Unesco Global Geopark -statukselle. Esiselvityksessä alueen havaittiin täyttävän yli puolet vaatimuksista, joten hankkeen kehitystä päätettiin jatkaa. Elokuussa 2023 Unescon arvioitsijoita saapui alueelle, varmistamaan alueen sopivuutta geoparkiksi. Syyskuussa 2023 se sai ”vihreän kortin”, joka tarkoittaa, että Kraatterijärvi Geoparkista tulee Suomen viides Unesco Global

Geopark toukokuussa 2024, kun Unesco virallistaa statuksen kaikille vihreän kortin saaneille uusille geoparkeille. Kraatterijärvi Geoparkin hallinnosta vastaa Lappajärven kunta. [59; 60; 3; 61, s. 144; 25.]

Kuva 11. Kraatterijärvi Geoparkin kartta [62].

Kraatterijärvi Geopark sijoittuu meteoriitin törmäyksestä syntyneen Lappajärven ympärille (kuva 19). 78 miljoonaa vuotta sitten maahan törmännyt meteoriitti jätti alueelle jälkeensä myös kärnäiittiä ja sueviittia, jotka ovat törmäyksessä muodostuneita kivilajeja. [63.]

Kuva 12: Näkymä Lappajärvelle Kärnänsaarelta [64].

Yksi kohde Kraatterijärvi Geoparkissa on Lappajärven suurin saari Kärnänsaari, jonka uskotaan olevan meteoriitin iskun synnyttämä keskuskohouma. Saaren kallioperää hallitsevat törmäyksessä syntyneet kivilajit, pohjoisosassa kärnäiitti ja eteläosassa sueviitti. Törmäyksen kivilajit ulottuvat saarella 160 metrin syvyyteen saakka. Saaren eteläosassa sijaitsee Haikaranneva, joka on kolmelta puolelta järven ympäröimä keidassuo. Matkailijoilla on mahdollisuus saarella vieraillessaan poiketa laavulle ja uimarannalle. [64.]

Toinen esimerkkikohde on Alajärvellä sijaitseva Pyhävuori, johon liittyy paljon perimätietoa ja jolta avautuu hyvät näkymät Lappajärveen. Alueen 150 metriin merenpinnan yläpuolelle ulottuva maasto on louhikkoista kalliomaata, jossa on

paljon rakoluolia, jotka ovat syntyneet eri kivilajien rajapintoihin. Tunnetuin rakoluolista on toiminut saunana alueella asuneelle erakolle. Alueella on myös mahdollisesti kivikautisia kalliomaalauksia, joskin tästä ei ole saatu täyttä varmuutta. Kohteesta lähtee patikointireitti Lakeaharjun laskettelukeskukselle Vimpelin kunnan puolelle. [65.]

4.6 Muut- ja epäonnistuneet hankkeet

4.6.1 Golden Geopark of Lapland

Golden Geopark of Lapland -hanke olisi ollut Inarin ja Sodankylän kuntien alueelle sijoittunut geopark. Sen perustamiseen oli kolme erillistä hanketta, joista ensimmäinen aloitettiin vuonna 2011. [28, s. 42–43.]

Ensimmäistä hanketta hallinnoi Kultamuseosäätiö Lapin liiton ja yksityisten rahoittamana, ja sen tarkoitus oli selvittää mitä geopark-status vaatii ja onko alueella edellytyksiä siihen. Hankkeelle ehdittiin tekemään European Geoparks Networkin esiarviointi. [28, s. 42–43.]

Toinen hanke käynnistyi vuonna 2013, jonka tavoitteena oli valmistella jäsenhakemus EGN:lle ja verkostoitua muiden geopark-alueiden kanssa. Hanketta johti Inarin kunnan omistama Elinkeinot & kehitys Nordica, ja sitä rahoittivat Lapin liitto, Metsähallitus sekä Inarin ja Sodankylän kunnat. Hankkeen aikana esiteltiin hanketta European Geopark -konferenssissa sekä valmisteltiin hakemus, jota ei tuntemattomaksi jääneestä syystä kuitenkaan päätetty jättää. [28, s. 42–43.]

Vuonna 2014 käynnistynyttä viimeistä hanketta veti suuri määrä lapissa toimivia yrityksiä ja järjestöjä, ja sitä rahoitti ELY-keskus, Metsähallitus ja Inarin kunta. Hankkeen aikana päästiin viimein lähettämään hakemus EGN:lle, mutta se hylättiin. EGN painotti palautteessaan pitkän tähtäimen sitoutumista alueen kehittämiseen. Vaikka ensimmäisen hakemuksen hylkääminen on tavallista, hanke kariutui Inarin kunnan vedettyä rahoituksen hankkeelta. Syynä tälle oli yhteisen

näkemyksen puute geopark-statusen hyödyistä, minkä takia pitkän tähtäimen sitoutuminen hankkeeseen oli heikkoa. [28, s. 42–43.]

4.6.2 Karelia Geopark

Karelia Geopark on toinen toteutumatta jäänyt geopark-hanke Suomessa. Pohjois-Karjalaan kaavaillulle geopark-hankkeelle tehtiin vuosien 2012–2013 aikana perustamisen edellytyksiä kartoittava esiselvitys, jossa katsottiin alueen olevan geologian osalta soveltuva. Geoparkin teemaksi ajateltiin muodostaa alueen kaivos- ja ruukkiteollisuuteen liittyvä perintö. [66.]

Toinen hanke toteutettiin vuosina 2013–2014. Siinä Itä-Suomen yliopiston Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia yhdessä Joensuun Seudun kehittämissyhtiö JOSEK Oy:n ja Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus PIKES Oy:n kanssa kartoitti kohteita ja neuvotteli alueen eri toimijoiden kanssa valmiuksista tukea hanketta. Tavoitteena oli kasvattaa valmiuksia myöhempää hakemuksen jättöä EGN:lle ajatellen. [67.]

Hanke lienee hiljaisuudessa kuopattu, sillä viimeisin maininta hankkeesta on Karelia Geopark -hankkeen palvelumuotoilua käsitellyt pro gradu työ vuodelta 2017. [68.]

5 Geopark-alueiden vaikutukset maankäyttöön

Unesco Global Geopark ei ole lainsäädännöllinen nimitys, joten se ei ole suoje-lualue, kuten kansallispuistot. Geoparkin perustaminen ei siis itsessään vaikuta maankäyttöön. Statuksen saamiseksi tärkeimpien geologisten kohteiden tulee kuitenkin olla alueella ennestään suojeltuja. Rajoituksia taloudelliselle toimin-nalle ei ole, jos toimintaa toteutetaan paikallisen lain puitteissa. Unesco ei hal-linnoi aluetta, vaan sen tekevät paikalliset toimijat, jotka huolehtivat alueen koh-teiden suojelusta ja hallinnoimisesta. Geoparkin perustamisella ei ole vaikutusta alueen kiinteistöjen omistajuuteen. Ei ole kuitenkaan poissuljettua, että esimer-kiksi perustamisvaiheessa kunta tai geopark-työryhmä haluaa ostaa kiinteistön tai määräalan, jolla sijaitsee geokohde. [69, s. 4; 24.]

Vaikka geoparkit eivät juridisesti rajoita maankäyttöä, niillä on jonkin verran käy-tännön vaikutusta maankäytön linjauksiin alueilla. Alueita perustettaessa on he-rännyt kysymyksiä maanomistajien taholta mahdollisista maankäytön rajoit-teista, mutta selkeän viestinnän ansiosta ei suurempaa huolta asian suhteen ole esiintynyt. Lauhanvuori-Hämeen kangas Unesco Global Geoparkin tapauksessa alueen kuntien edellytyksenä hankkeeseen liittymisen oli, ettei se rajoita maan-käyttöä. Kunnat voivat kuitenkin kaavoituksessa ottaa geopark-alueen kohteet huomioon esimerkiksi kaavoittamalla virkistysalueita kohteiden ympäristöön ja näin hyödyntää geoparkia maankäytön suunnittelussa. Kuitenkaan ainakaan Alajärvellä, jossa sijaitsee osa Kraatterijärvi Geoparkista, ei sitä ollut kaavoituk-sessa huomioitu. [70; 71; 25.]

Alueella tapahtuvan yritystoiminnan tulee olla kestävä, eikä se saa olla ristirii-dassa geologisen perinnön suojelun tavoitteiden kanssa. Alueelta kerättyjä tai muualta maailmalta tuotuja geologisia materiaaleja ei saa kaupata geoparkin alueella. Kestävästi toteutettuna niitä voi kuitenkin käyttää tutkimus- ja opetus-tarkoituksissa. Erityisluvalla ja tarkan valvonnan alaisuudessa voi saada mah-dollisuuden kaupankäyntiin geologisilla materiaaleilla, jos se on hyödyksi paikal-

lisille olosuhteille. Geologista perintöä uhkaavat toimet voivat aiheuttaa geoparkin uudelleenvalinnan hylkäämisen, tai vähintäänkin aiheuttavat miinuspisteitä arviointiprosessissa. Esimerkiksi kaivostoimintaa geologisesti arvokkaalla alueella ei geoparkin näkökulmasta suvaita, joten jos alueen toimijat haluavat alueen geopark -statuksen pysyvän, ei kaivostoimintaa voi kyseisellä alueella aloittaa. [69, s. 6; 71.]

Konkreettiset maankäytön vaikutukset perustamisvaiheessa ovat koskeneet lähinnä perustettavien patikointireittien linjauksia, joille on pitänyt hankkia maankäyttöluvat, kun ne on osoitettu yksityisille maille. Nämä linjaukset ovat liittyneet haluun kehittää geoparkin toimintaa, eivätkä ole olleet oleellisia statuksen saamisen. [70.]

6 Yhteenveto

Tämän insinööriyön tavoitteena oli esitellä geopark-hanketta sen historian ja toimijoiden kautta sekä tutkia Unesco Global Geopark -alueiden vaikutuksia maankäyttöön. Työssä käytiin läpi myös geoparkien perustamisprosessia sekä esiteltiin Suomessa sijaitsevat geoparkit.

Geopark-alueiden vaikutusten maankäyttöön havaittiin olevan hyvin vähäisiä, sillä UGGp-statuksella ei ole lainsäädännöllistä vaikutusta vaan se on pikemminkin arvonimi geologisesti arvokkaalle alueelle. Unescon statuksen saavuttamiseksi alueiden arvokkaiden geokohteiden tulee olla suojeltuja jo entuudestaan, joten perustamisprosessinkin aikaisetkin maankäyttövaikutukset koskevat lähinnä käytännön toteutuksia, kuten retkeilyreittien perustamista.

Insinööriyössä tehdyn selvityksen tulokset pohjautuvat Unescon aineistoihin ja Suomen geoparkien työntekijöiden ja kuntien maankäytön parissa työskentelevien henkilöiden kanssa käytyihin keskusteluihin. Kunnilta saadut vastaukset jäivät kuitenkin hyvin vähäisiksi. Tämän voidaan mahdollisesti tulkita vahvistavan sitä, ettei geoparkeilla ole juurikaan ollut vaikutusta kuntien maankäyttöpoliitiikkaan.

Lähteet

- 1 UNESCO Global Geoparks (UGGp). Verkkoaineisto. Unesco. <<https://www.unesco.org/en/igpp/geoparks/about>>. Luettu 11.7.2023.
- 2 UNESCO Global Geoparks. Verkkoaineisto. Metsähallitus. <<https://www.luontoon.fi/geoparkit>>. Luettu 25.2.2024.
- 3 Elhaimer, Anne. 2023. Kraatterijärven Geopark -hankkeelle ”vihreä kortti”, status on jo käytännössä varma. Verkkoaineisto. YLE. <<https://yle.fi/a/74-20049252>>. Päivitetty 8.9.2023. Luettu 16.10.2023.
- 4 Rokua Geopark – FINLAND Rokua Geopark – Finland. Verkkoaineisto. European Geoparks Network. <https://www.european-geoparks.org/?page_id=564>. Luettu 11.7.2023.
- 5 UNESCO in brief. Verkkoaineisto. Unesco. <<https://www.unesco.org/en/brief>>. Luettu 25.8.2023.
- 6 Tietoa Unescosta. Verkkoaineisto. Ulkoministeriö. <<https://finlandabroad.fi/web/unesco/mika-on-unesco->>. Luettu 4.9.2023.
- 7 Agenda 2030 – kestävän kehityksen tavoitteet. Verkkoaineisto. Ulkoministeriö. <<https://um.fi/agenda-2030-kestavan-kehityksen-tavoitteet>>. Luettu 23.2.2024.
- 8 World Heritage List. Verkkoaineisto. Unesco. <<https://whc.unesco.org/en/list/>>. Luettu 4.9.2023.
- 9 Man and the Biosphere Programme (MAB). Verkkoaineisto. Unesco. <<https://www.unesco.org/en/mab?hub=66369>>. Luettu 21.4.2024.
- 10 Biosphere reserves. Verkkoaineisto. Unesco. <<https://www.unesco.org/en/mab/list?hub=66369>>. Luettu 21.4.2024.
- 11 A New Roadmap for the Man and the Biosphere (MAB) Programme and its World Network of Biosphere Reserves. 2017. Verkkoaineisto. UNESCO. <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247418>>. Luettu 6.1.2024.
- 12 Henriques, Maria Helena & Brilha, José. 2017. UNESCO Global Geoparks: A strategy towards global understanding and sustainability. Verk-

- koaineisto. International Union of Geological Sciences. <https://www.researchgate.net/publication/321443752_UNESCO_Global_Geoparks_A_strategy_towards_global_understanding_and_sustainability>. Luettu 7.9.2023.
- 13 Nenonen Jari. 2015. Geoparkit meillä ja muualla tuovat geologiaa tutuksi kaikille. Verkkoaineisto. Geologinen seura. Geologi 67/2015 <https://www.geologinenseura.fi/sites/geologinenseura.fi/files/geologi_-_artikkelit/geologi_5_2015_02geopark.pdf>. Luettu 12.7.2023.
  - 14 Du, Yi & Girault, Yves. 2019. A Genealogy of UNESCO Global Geopark: Emergence and Evolution. Verkkoaineisto. HAL. <<https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01974364/document>>. Luettu 12.7.2023.
  - 15 European Geoparks. Verkkoaineisto. European Geoparks Network. <<https://www.europeangeoparks.org/>>. Luettu 16.1.2024.
  - 16 History. Verkkoaineisto. European Geoparks Networks. <https://www.europeangeoparks.org/?page_id=637>. Luettu 12.7.2023.
  - 17 APGN. Verkkoaineisto. GGN. <<https://www.visitgeoparks.org/asia-pacific-geopark-network-apgn>>. Luettu 18.10.2023.
  - 18 Unesco Global Geoparks 2023. Verkkoaineisto. UNESCO. <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385482/PDF/385482eng.pdf.multi>>. Kuvankaappaus. Luettu 16.1.2024.
  - 19 GEOLAC. Verkkoaineisto. GGN. <<https://www.visitgeoparks.org/latin-american-geopark-network-geol>>. Luettu 18.10.2023.
  - 20 AUGGN. Verkkoaineisto. GGN. <<https://www.visitgeoparks.org/african-geopark-network>>. Luettu 18.10.2023.
  - 21 About. Verkkoaineisto. Global Geoparks Network. <https://globalgeoparks-network.org/?page_id=5>. Luettu 5.9.2023.
  - 22 FAQs. Verkkoaineisto. Global Geoparks Network. <https://globalgeoparks-network.org/?page_id=15>. Luettu 19.10.2023.
  - 23 CGN. Verkkoaineisto. GGN. <<https://www.visitgeoparks.org/canada>>. Luettu 18.10.2023.
  - 24 Niemistö Elina. 2020. Suomeen on syntynyt toinen Unescon Geopark – Lauhanvuori-Hämeen kangas hyväksyttiin maailmanlaajuisen geologisesti

- ainutlaatuisten kohteiden verkostoon. Verkkoaineisto. YLE.
<<https://yle.fi/a/3-11441430>>. Päivitetty 10.7.2020 Luettu 11.7.2023.
- 25 Haapa-Aho, Kirsi. 2024. Kaavoituspäällikkö, Alajärven kaupunki, Alajärvi. Keskustelu 19.1.2024.
- 26 Tekninen lautakunta, kokous 24.5.2016. Verkkoaineisto. Mikkeli.
<[https://mikkeli.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Tekninen_lautakunta/Kokous_2452016/Saimaa_Geopark_yhdistyksen_perustaminen_\(1903\)](https://mikkeli.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Tekninen_lautakunta/Kokous_2452016/Saimaa_Geopark_yhdistyksen_perustaminen_(1903))>. Luettu 12.9.2023.
- 27 Mikä on Geopark?. Verkkoaineisto. Saimaa Geopark Finland. <<https://saimaageopark.fi/saimaa-geopark/mika-on-geopark/>>. Luettu 11.7.2023.
- 28 Räsänen, Pirjo. 2018. Salpausselästä UNESCO:n geopuistokohde. Verkkoaineisto. Lahden ammattikorkeakoulu.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/142303/LAMK_2018_36.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 26.2.2024.
- 29 Nenonen, Keijo; Kanaoja, Tapio & Nenonen, Jari. 2018. Salpausselästä UNESCO:n geopuistokohde. Verkkoaineisto. Lahden ammattikorkeakoulu.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/142303/LAMK_2018_36.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 19.10.2023.
- 30 Ikävalko, Mikko. 2023. Puistonjohtaja, Saimaa Geopark, Imatra. Keskustelu 12.9.2023.
- 31 Statutes of the International Geoscience and Geoparks Programme. Verkkoaineisto. Unesco. <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260675/PDF/260675eng.pdf.multi>>. Luettu 21.4.2024.
- 32 Geologisten voimien arvokkaimmat veistokset. Verkkoaineisto. Saimaa UNESCO Global Geopark. <<https://saimaageopark.fi/geoparkit-retkipaikka/>>. Luettu 26.1.2024.
- 33 Rokua Unesco Global Geopark (Finland). Verkkoaineisto. Unesco. <<https://en.unesco.org/global-geoparks/rokua>>. Luettu 21.07.2023.
- 34 Kartta-aineisto. 2024. Yrityksen sisäinen aineisto. Humanpolis Oy.
- 35 Luonto. Verkkoaineisto. Rokuageopark. <<https://www.rokuageopark.fi/fi/tutustu/luonto>>. Luettu 21.7.2023.

- 36 Oulujokilaakson alue. Verkkoaineisto. Rokuageopark. <<https://www.rokuageopark.fi/fi/tutustu/luonto/oulujokilaakso>>. Luettu 13.9.2023.
- 37 Jääkauden jäljillä -rengasreitit. Verkkoaineisto. Rokuageopark. <<https://www.rokuageopark.fi/fi/matkailu/jaakauden-jaljilla-rengasreitit>>. Luettu 13.9.2023.
- 38 Rokua Geoparkin top 10 -kohteet. Verkkoaineisto. Rokuageopark. <<https://www.rokuageopark.fi/fi/matkailu/top-10-suosikkikohteet>>. Luettu 13.9.2023.
- 39 Rokuan alue. Verkkoaineisto. Rokuageopark. <<https://www.rokuageopark.fi/fi/tutustu/luonto/rokua>>. Luettu 13.9.2023.
- 40 Oulujärven alue. Verkkoaineisto. Rokuageopark. <<https://www.rokuageopark.fi/fi/tutustu/luonto/oulujarvi>>. Luettu 30.9.2023.
- 41 Geoparkin tarina. Verkkoaineisto. Lauhanvuori-Hämeen kangas Geopark Finland. <<https://lhgeopark.fi/geopark-info/geoparkin-tarina/>>. Luettu 9.2.2024.
- 42 Lauhanvuori-Hämeen kangas UNESCO Global Geopark (Finland). Verkkoaineisto. Unesco. <<https://en.unesco.org/global-geoparks/Lauhanvuori-H%C3%A4meen kangas>>. Luettu 20.8.2023.
- 43 Geopark-yhdistys. Verkkoaineisto. Lauhanvuori-Hämeen kangas Geopark ry. <<https://lhgeopark.fi/geopark-info/geopark-yhdistys/>>. Luettu 24.2.2023.
- 44 Kartta-aineisto. 2024. Yrityksen sisäinen aineisto. Lauhanvuori-Hämeen kangas Geopark Finland.
- 45 Lauhanvuori. Verkkoaineisto. Lauhanvuori-Hämeen kangas Geopark Finland. <<https://lhgeopark.fi/kiinnostavat-kohteet/lauhanvuori/>>. Luettu 9.2.2024.
- 46 Hämeen kangas. Verkkoaineisto. Lauhanvuori-Hämeen kangas Geopark Finland. <<https://lhgeopark.fi/kiinnostavat-kohteet/hameenkangas/>>. Luettu 9.2.2024.
- 47 Saimaa Geopark. Verkkoaineisto. Saimaageopark. <<https://saimaageopark.fi/yhteystiedot/>>. Luettu 8.9.2023.
- 48 Rautanen, Heli. 2022. Discover the hidden treasures of Lake Saimaa!. Verkkoaineisto. European Geoparks Network. European Geoparks Magazine 19/2022. <<https://saimaageopark.fi/wp-content/uploads/2022/06/European-Geoparks.pdf>>. Luettu 21.4.2024.

- 49 Kartta-aineisto. 2024. Yrityksen sisäinen aineisto. Saimaa Geopark.
- 50 Saimaan tarina. Verkkoaineisto. Saimaa Geopark Finland. <<https://saimaageopark.fi/saimaa-geopark/geologia-ja-ymparisto/saimaan-tarina/>>. Luettu 20.10.2023.
- 51 Lammassaaren suisto ja muinaisrannat. Verkkoaineisto. Saimaa Geopark Finland. <<https://saimaageopark.fi/lammassaaren-suisto-ja-muinaisrannat/#filter=r-fullyTranslatedLangus-,r-onlyOpened-,sb-sortedBy-0>>. Luettu 6.11.2023.
- 52 Pisamalahden Linnavuori. Verkkoaineisto. Saimaa Geopark Finland. <<https://saimaageopark.fi/pisamalahden-linnavuori/#filter=r-fullyTranslatedLangus-,r-onlyOpened-,sb-sortedBy-0>>. Luettu 6.11.2023.
- 53 Autio, Raisa. 2022. Salpausselän jääkauden muovaamat maisemat saivat Unesco Geopark statuksen. Verkkoaineisto. Yle. <<https://yle.fi/a/3-12403773>>. 13.4.2022. Luettu 11.07.2023.
- 54 Salpausselkä Geopark. Verkkoaineisto. Visit Lahti. <<https://visitlahti.fi/etusivu/salpausselkageopark/>>. Luettu 8.11.2023.
- 55 UNESCO designates 8 new Global Geoparks. Verkkoaineisto. UNESCO. <<https://www.unesco.org/en/articles/unesco-designates-8-new-global-geoparks#salpausselk%C3%A4-unesco-global-geopark-finland>>. Luettu 8.11.2023.
- 56 Salpausselkä Geopark -yhteystiedot. Verkkoaineisto. Lahti Region Oy. <<https://visitlahti.fi/etusivu/salpausselkageopark/salpausselka-geopark-yksikko/>>. Luettu 25.2.2024.
- 57 Kartta-aineisto. 2024. Yrityksen sisäinen aineisto. Lahti Region Oy.
- 58 Geokohteita Salpausselkä Geoparkissa. Verkkoaineisto. Visit Lahti. <<https://visitlahti.fi/etusivu/salpausselkageopark/geokohteita/>>. Luettu 19.1.2024.
- 59 Ala-Renko, Kati. 2023. Meteoriiin törmäyksestä syntynyt järvi olisi ainutlaatuinen lisä Unescon listalle – eteläpohjalaiset Geopark-hankkeesta: Enemmän kuin geologiaa. Verkkoaineisto. YLE. <<https://yle.fi/a/74-20011292>>. 9.1.2023 Luettu 11.9.2023.
- 60 Mediakutsu/mediatiedote: UNESCO:n arvioitsijat saapuvat Etelä-Pohjanmaan Kraatterijärvi Geoparkin alueelle elokuun ensimmäisellä viikolla. Verkkoaineisto. STT info. <<https://www.sttinfo.fi/tiedote/69998248/media->

kutsumediatiedote:-unescon-arvioitsijat-saapuvat-etela-pohjanmaan-kraatterijarvi-geoparkin-alueelle-elokuun-ensimmäisella-viikolla?publishe-rlid=69820174&lang=fi>. Luettu 16.10.2023.

- 61 Silto, Lea. 2020. Kraatterijärvi Geopark – Impact Craterlake Geopark. Geologinen seura. Geologi 6/2020. <https://www.geologinenseura.fi/sites/geologinenseura.fi/files/geologi_-_artikkelit/geologi_2020_6_2_silto_kraatterijarvigeopark.pdf>. Luettu 21.4.2024.
- 62 Kraatterijärvi Geoparkin Geokohteet. Verkkoaineisto. Kraatterijärvi Geopark. <<https://kraatterijarvigeopark.fi/geokohteet>>. Luettu 26.3.2024.
- 63 Meteoritiin synnyttämä Euroopan suurin kraatterijärvi. Verkkoaineisto. Kraatterijärvi Geopark. <<https://kraatterijarvigeopark.fi/kraatterijarven-synty>>. Luettu 16.10.2023.
- 64 Kärnänsaaren salaisuudet. Verkkoaineisto. Kraatterijärvi Geopark. <<https://kraatterijarvigeopark.fi/blogi/2020/1/31/krnnsaaren-salaisuudet>>. Luettu 22.1.2024.
- 65 Pyhävuori - Pohjanmaan Koli. Verkkoaineisto. Kraatterijärvi Geopark. <<https://kraatterijarvigeopark.fi/blogi/2020/1/27/pyhvuori-pohjanmaan-koli>>. Luettu 22.1.2024.
- 66 Sivonen, Seppo. 2013. Pohjois-Karjala Geoparkin Esiselvitys. s.6. Verkkoaineisto. Spatia. <https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/13898/urn_isbn_978-952-61-1191-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 31.1.2024.
- 67 Karelia Geopark. Verkkoaineisto. Business Joensuu. <<https://businessjoensuu.fi/tietoa-meista/projektit/karelia-geopark>>. Luettu 31.1.2024.
- 68 Rätty, Birgitta. 2017. Karelia Geopark työkalupakin palvelumuotoiluprosessin mallin kokemuksellisuus. Pro Gradu. Lapin Yliopisto. Lauda-tietokanta.
- 69 Frequently asked questions on UNESCO Global Geoparks. Verkkoaineisto. UNESCO. <https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2023/01/uggp_application_process_faqs.pdf>. Luettu 11.9.2023.
- 70 Hermansson, Terttu. 2023. Executive manager, Lauhanvuori-Hämeenkan- gas Unesco Global Geopark, Kankaanpää. Keskustelu 12.9.2023.
- 71 Laitila, Annie. 2024. Viestintä- ja hankekoordinaattori, Lappajärven kunta, Lappajärvi. Keskustelu 19.2.2024.